

Universitat Autònoma de Barcelona

Llicenciatura en Medicina - Facultat de Medicina

Pla d'Estudis: [509 – Llicenciat/ada en Medicina](#)

Assignatura: [29129 – Medicina i cirurgia III](#)

Itinerari de l'assignatura: [Cinquè curs. Primer Semestre](#)

Curs acadèmic: [2010 – 2011](#)

Crèdits: [13,5](#)

Departament de Cirurgia i Departament de Medicina
Universitat Autònoma de Barcelona

SUMARI

PÀG.

OBJECTIUS.....	3
CONEIXEMENTS PREVIS NECESSARIS.....	3
RECURSOS DOCENTS	3
PRINCIPALS ASPECTES D'AVALUACIÓ	3
CARREGA DE TREBALL	4
CONTINGUT DEL PROGRAMA	4
PROGRAMA DE NEUROLOGIA I NEUROCIRURGIA.....	4
PROGRAMA D'ENDOCRINOLOGIA I NUTRICIÓ	6
PROGRAMA DE MALALTIES DE LA MAMA	10

MEDICINA I CIRURGIA III

CRÈDITS TOTALS: 13,5 (6 + 7,5)

CLASSES TEÒRIQUES: 56

SEMINARIS: 10

PRÀCTIQUES: PRÀCTICA CLÍNICA

1. OBJECTIUS (Coneixements i habilitats a assolir)

Generals

Donar a l'estudiant un coneixement general dels aspectes normals i patològics del sistema nerviós, endocrí i glàndula mamària. Capacitar-lo perquè identifiqui els símptomes i signes de les malalties neurològiques, endocrinològiques i mamàries. L'estudiant haurà de donar una primera orientació diagnòstica, particularment de les malalties més freqüents. També serà important que pugui reconèixer els signes d'alarma que indiquin la necessitat d'atenció hospitalària urgent, tant a l'inici com durant l'evolució de la malaltia.

Objectius de les classes teòriques

Donar coneixements específics sobre l'etiologia, biologia, clínica, diagnòstic, tractament mèdic i/o quirúrgic, i pronòstic de les malalties neurològiques, endocrinològiques i mamàries amb particular èmfasi en aquelles més freqüents.

Objectius dels seminaris

Familiaritzar-se en la seqüència diagnòstica ordenada de les malalties del sistema nerviós, endocrí i de la mama. Afavorir la participació de l'estudiant en el procés de diagnòstic diferencial, fent un ús racional de les exploracions complementàries. Aprofundir en els coneixements adquirits amb les classes teòriques sobre aspectes novedosos o relacionats amb altres àrees de la titulació i que són tributaris de ser presentats amb material iconogràfic o eines audiovisuals.

Objectius de les pràctiques

Capacitar als estudiants per fer una adequada anamnesi i exploració física dels malalts neurològics, endocrinològics i amb patologia mamària així com per a interpretar les seves dades de laboratori. Conèixer les indicacions de tractament urgent. Obtenir informació general sobre les característiques de les proves complementàries més usuals.

2. CONEIXEMENTS PREVIS NECESSARIS

Coneixements generals d'anatomia, biologia cel·lular i molecular, genètica, fisiologia, fisiopatologia i semiologia, relacionats amb el sistema nerviós, endocrí i la mama.

3. RECURSOS DOCENTS

Classes teòriques

Exposició sistematitzada dels temes incloent material iconogràfic abundant i estimulant la discussió de la matèria.

Seminaris

Presentació de temes o casos de particular interès a grups reduïts, amb un alt grau d'interacció amb els alumnes.

Pràctiques

Incorporació als equips assistencials i visites a àrees específiques (consulta externa, hospital de dia, hospitalització, proves complementàries)

4. PRINCIPALS ASPECTES D'AVALUACIÓ

Es valoraran sobre tot els aspectes de capacitació general, amb particular èmfasi en la distinció entre la normalitat i la patologia, i entre els processos benignes i malignes. També s'avaluaran de forma especial els coneixements més profunds de les malalties de més freqüència.

5. CÀRREGA DE TREBALL

Es considera que l'estudiant necessitarà 1,5 hores d'estudi per classe teòrica impartida addicionals a les lectives.

6. CONTINGUT DEL PROGRAMA

PROGRAMA DE NEUROLOGIA I NEUROCIRURGIA

CLASSES TEÒRIQUES: 28

SEMINARIS: 6

PRÀCTIQUES: PRÀCTICA CLÍNICA

Classes teòriques:

1. Demències primàries.
Malaltia d' Alzheimer. Malaltia de Pick.
Malaltia dels cossos de Levy. Altres demències primàries.
Demència vascular. Demències simptomàtiques. Demències tractables.
Tractament de les demències.
2. Cefalea. Concepte. Classificació. Epidemiologia.
Migranya. Cefalea en acúmuls. Hemicrània crònica paroxística. Cefalea tensional.
Cefalees secundàries. Neuralgies cranials.
3. Epilèpsia. Concepte. Epidemiologia. Fisiopatologia. Genètica.
Crisis parcials i crisis generalitzades.
Classificació internacional de les crisis epilèptiques.
Síndromes epilèptics.
4. Tractament de l'epilèpsia. Fàrmacs i tipus de crisis. Tractament general.
Tractament quirúrgic. Pronòstic.
5. Meningitis I.
Classificació.
Meningitis supurades. Etiologia. Clínica. Tractament.
Abscessos cerebrals.
6. Meningitis II.
Meningitis amb líquid clar. Etiologia. Clínica. Tractament.
Meningitis tuberculosa. Meningitis recurrents.
Meningitis cròniques. Neurolues. Brucel·losis. Borrel·liosis.
7. Encefalitis.
Concepte. Etiologia i classificació. Tractament.
Complicacions neurològiques de la SIDA.
Malalties causades per virus lents i prions.
8. Accidents vasculars cerebrals isquèmics.
Accidents isquèmics transitoris.
Infart cerebral.
Infarts il·lacunars.
9. Patologia venosa cerebral.
Síndrome pseudo-bulbar.
Encefalopatia hipertensiva.
Patologia vascular medul·lar.
10. Accidents vasculars cerebrals hemorràgics.
Hemorràgies intraparenquimatoses.
11. Síndrome d'hipertensió cranial: etiologia i tractament.
12. Tumors íntracranials: classificació, clínica i tractament.
13. Patologia vascular cerebral neuroquirúrgica: etiologia i tractament.
14. Traumatismes crànio-encefàlics: clínica, diagnòstic i tractament.
15. Patologia raquimedul·lar i radicular: clínica i tractament.

16. Malformacions congenites crànio-espinals i hidrocefàlies: diagnòstic i tractament.
17. Tractament neuroquirúrgic del dolor crònic i neurocirurgia funcional.
18. Malaltia de Parkinson. Etiologia. Clínica.
Parkinsonismes. Tractament
Trastorns del moviment.
Tremolor, corea, atetosi, tics, balismes, distonies, discinèsia tardana, mioclonies.
Etiologia i tractament.
19. Atàxies hereditàries.
Degeneracions espino-cerebeloses.
Atròfies multisistèmiques.
Paraparèsies familiars.
20. Mielopaties.
Patologia del cono medullar i de les arrels lumbo-sacres.
Siringomièlia.
21. Malalties desmielinitzants. Classificació.
Esclerosi múltiple. Etiopatogènia.
Epidemiologia. Clínica. Criteris diagnòstics. Examen complementaris. Tractament.
22. Patologia tòxica del sistema nerviós.
Alcohol i sistema nerviós.
Patologia carencial del sistema nerviós. Avitaminosi.
Trastorns hidroelectrolítics. Trastorns endocrinològics.
Iatrogènia farmacològica.
Iatrogènia per radiacions.
23. Malalties de les neurones motores.
Atrofies espinals.
Degeneració cortico-espinal primària.
Esclerosi lateral amiotròfica.
24. Neuropaties perifèriques I
Mononeuropaties: per atrapament i per compressió, del nervi cranial.
Mononeuropatia múltiple.
Malalties dels plexes i de les arrels espinals.
25. Neuropaties perifèriques II.
Polineuropaties: infeccioses, inflamatòries, metabòliques adquirides, neuropatia multifocal amb bloquejos de la conducció, tòxiques, hereditàries.
26. Miopaties I.
Distròfies musculars.
Síndromes miotònics.
Miopaties congènites amb anomalies estructurals característiques.
27. Miopaties II.
Miopaties metabòliques.
Miopaties inflamatòries.
Miopaties endocrines, tòxiques i metabòliques adquirides.
28. Malalties de la unió neuromuscular.
Miastènia greu. Síndromes miastènics congènits. Síndrome de Eaton-Lambert.
Botulisme.
Paràlisi per picadura de paparra.
Neuromiòtonia adquirida.

Seminaris

1. Demències. Diagnòstic etiològic i diferencial. Mètodes diagnòstics. Escales d'avaluació.
2. Diagnòstic de les crisis epilèptiques. Diagnòstic diferencial. Mitjans diagnòstics.
Electroencefalografia. Registre de les crisis epilèptiques.
3. Mitjans diagnòstics de les malalties vasculars cerebrals

4. Actitud davant d'un malalt amb debilitat muscular.
5. Tècniques emprades en neurocirurgia
6. Instrumental, equipament i posicions en neurocirurgia

Bibliografia

1. Wilkins RH. Neurocirugía. En: Tratado de Patología Quirúrgica. Sabiston DC. XV Edición Española. Mc Graw-Hill.-Interamericana 1999;1427-1492
2. Izquierdo JM, García M, Coca JM, Argüello C. Fundamentos de Neurocirugía. Oviedo: Gráficas Summa S.A. 1979.
3. Aliaga L, Baños J, de Barutell C, Molet J, Rodríguez de la Serna A. Tratamiento del dolor. Teoría y práctica. Barcelona: ed: MCR 1995.
4. Bartumeus F. Nociones Básicas en Neurocirugía. Barcelona: Permanyer 2000.
5. Mark S Greenberg MD. Handbook of Neurosurgery. 5ª ed. Lakeland: Greenberg Graphics, Inc. 2000.

PROGRAMA D'ENDOCRINOLOGIA I NUTRICIÓ.

CLASSES TEÒRIQUES: 25

SEMINARIS: 4

PRÀCTIQUES: PRÀCTICA CLÍNICA

Classes teòriques

I. MALALTIES DEL SISTEMA ENDOCRÍ.

1. Hipotàlamo-Adenohipòfisis I.

Insuficiència hipofisària. Silla turca vacia.

Procesos granulomatosos, inflamatorios e infecciosos. Lesiones vasculares.

Incidentalomas. Quistes de las regiones selar y paraselar.

Cráneo-faringioma. Tumores paraselares.

Metástasis hipofisàries e hipotalàmiques.

2. Hipotàlamo-Adenohipòfisis II.

Tumores hipofisàries: classificació, etiologia, simptomatologia clínica general.

Tumores no funcionants: clínica, diagnòstic diferencial y tratamiento.

Tumores secretors de prolactina.

Tumores secretors de hormona de creixement.

Tumores secretors de ACTH.

Tumores productors de TSH.

Tumores productors de gonadotropinas.

3. Hipotàlamo-Neurohipòfisis.

Fisiopatologia de la secreció de hormona antidiurètica.

Diabetes insípida.

Síndrome de secreció inadequada de hormona antidiurètica.

Patologia de la glàndula pineal.

4. Tiroides I.

Bocio simple: etiopatogenia, clínica y tratamiento.

Hipotiroidisme: etiologia, fisiopatologia, clínica en la infancia y en el sujeto adulto, tratamiento, formas etiológicas. Coma mixedematoso.

Tiroiditis: autoimmune y de Hashimoto, tiroiditis aguda, tiroiditis subaguda de Quervain, tiroiditis de Riedel.

5. Tiroides II.

Síndromes de hiperfunció tiroidea: hipertiroidisme y tirotoxicosis.

Enfermedad de Graves-Basedow: etiopatogenia, manifestaciones clínicas, enfermedad ocular tiroidea, diagnòstic, tratamiento.

Bocio multinodular tòxic. Adenoma tòxic.

Adenoma hipofisàrie secretor de TSH.

Hipertiroidismo por yodo. Otras formas de hipertiroidismo.

6. Tiroides III. Càncer de tiroides i cirurgia de la glandula tiroides.

Clasificación de las neoplasias tiroideas.

Carcinomas diferenciados.

Carcinoma medular.

Carcinoma anaplásico.

Linfomas y otras neoplasias tiroideas.

Principis bàsics del tractament quirúrgic de la patologia tiroïdal.

7. Paratiroides metabolismo fosfocálcico I.

Síndrome hipercalcémico. Hiperparatiroidismo primario. Hiperparatiroidismo secundario y terciario.

Otras hipercalcemias.

Síndrome hipocalcémico. Hipoparatiroidismo. Resistencia a la PTH, pseudohipoparatiroidismo.

Otras formas de hipocalcemia.

8. Paratiroides metabolismo fosfocálcico II.

Localització normal i ectòpica de les glàndules paratiroidals.

Principis bàsics del tractament quirúrgic de les glàndules paratiroidals

Patologia quirúrgica de les paratiroides

9. Corteza suprarrenal I

Hipersecreción de glucocorticoides: síndrome de Cushing (clasificación, formas anatómicas, manifestaciones clínicas, exploraciones diagnósticas y de localización lesional, diagnóstico diferencial, tratamiento).

Hiperfunción mineralcorticoide hiperaldosteronismo primario, otros hipermineralcorticismos, hiperaldosteronismos secundarios, pseudohiperaldosteronismos.

10. Corteza suprarrenal II.

Insuficiencia suprarrenal primaria: etiología, anatomía patológica. Insuficiencia suprarrenal autoinmune patogenia, fisiopatología, manifestaciones clínicas, diagnóstico, tratamiento.

Insuficiencia suprarrenal secundaria o terciaria. Insuficiencia suprarrenal aguda.

Hipoaldosteronismo: clasificación etiológica, manifestaciones clínicas, tratamiento.

Seudohipoaldosteronismos. Incidentaloma suprarrenal.

11. Médula suprarrenal

Feocromocitomas y paragangliomas. Epidemiología, etiopatogenia, desórdenes genético-familiares, anatomía patológica, clínica, diagnóstico, localización del tumor, tratamiento médico, tratamiento quirúrgico. Feocromocitoma maligno.

12. Síndromes endocrins de les glàndules suprarrenals amb tractament quirúrgic.

Principis bàsics del tractament quirúrgic de les glàndules suprarrenals.

Afeccions quirúrgiques de l'escorça i medulla suprerranal.

Tumoració suprarrenal no funcionant.

13. Neoplasia Endocrina Múltiple. Tumores Endocrinos Gastroenteropancreáticos.

Síndrome

Carcinoide

Clasificación de los síndromes de Neoplasia Endocrina Múltiple. Neoplasia Endocrina Múltiple Tipo 1 (MEN-1): etiopatogenia y evaluación genética, manifestaciones clínicas y diagnóstico, tumores gastroenteropancreáticos, tumores hipofisarios, tumor carcinoide, adenomas suprarrenales; tratamiento. Escrutinio familiar del síndrome MEN-1 y protocolo de seguimiento prospectivo. Neoplasia Endocrina Múltiple Tipo 2 (MEN-2): etiopatogenia y evaluación genética, manifestaciones clínicas y diagnóstico, carcinoma medular de tiroides, feocromocitoma, hiperparatiroidismo primario, amiloidosis-liquen cutáneo; tratamiento. Escrutinio familiar y prevención del síndrome MEN-2.

14. Endocrinología de la Reproducción I.

Hipogonadismo masculino: concepto y epidemiología, fisiopatología, etiología, manifestaciones clínicas" formas clínicas, diagnóstico, tratamiento.

Hipogonadismo femenino: formas etiológicas (disgenesias gonadales, deficiencias enzimáticas, fallo ovárico prematuro.

Hiperandrogenismo: etiología, manifestaciones clínicas, diagnóstico, tratamiento.

Poliquistosis ovárica: etiología, manifestaciones clínicas, diagnóstico, tratamiento.

Hiperplasia adrenal congénita. Tumores productores de andrógenos.

15. Endocrinología de la Reproducción II.

Pubertad precoz: etiología, historia natural, diagnóstico, tratamiento.

Pubertad retrasada: etiología, diagnóstico diferencial, tratamiento.

Diferenciación sexual normal: determinación sexual, diferenciación somática. Alteraciones de la diferenciación sexual: clasificación, alteraciones de la diferenciación gonadal, hermafroditismo verdadero, pseudohermafroditismo masculino, pseudohermafroditismo femenino, formas no clasificadas de desarrollo sexual anómalo.

II. ENFERMEDADES DEL METABOLISMO INTERMEDIARIO

16. Diabetes Mellitus I.

Diabetes Mellitus Tipo 1 (DM-I). Etiopatogenia (susceptibilidad genética, autoinmunidad, factores ambientales). Predicción y prevención de DM-I. Objetivos terapéuticos. Monitorización del control metabólico: perfil glucémico capilar, hemoglobina glicada, ftuctosamina, monitorización continua de los niveles de glucosa. Tratamiento intensivo de la DM-I.

Recomendaciones nutricionales en la DM-I. La célula beta artificial. Trasplante pancreático.

17. Diabetes Mellitus II.

Diabetes Mellitus Tipo 2 (DM-2). Epidemiología, diagnóstico, fisiopatología (resistencia a la insulina, insulinopenia), manifestaciones clínicas. Tratamiento de la DM-2 (medidas higiénicodietéticas, terapéutica oral, insulinización).

18. Diabetes Mellitus III

Diabetes Gestacional: Clasificación, epidemiología, patogenia, diagnóstico, repercusión de la diabetes gestacional en el bienestar materno-fetal, tratamiento. Repercusión postparto de la diabetes gestacional: vigilancia y seguimiento.

Otras formas de diabetes mellitus: defectos genéticos de la célula beta, defectos genéticos de la acción insulínica, alteraciones del páncreas exocrino, endocrinopatías, efectos químicos y farmacológicos, infecciones, formas inmunomediadas. Otros síndromes genéticos asociados a diabetes.

19. Diabetes Mellitus IV.

Alteraciones metabólicas en la diabetes mellitus. Complicaciones metabólicas agudas: Cetoacidosis concepto, incidencia, factores desencadenantes, patogenia, manifestaciones clínicas, exploraciones de laboratorio, tratamiento. Síndrome hiperosmolar grave no cetósico: concepto, factores precipitantes, patogenia, manifestaciones clínicas, exploraciones de laboratorio, tratamiento.

Hipoglucemia en el paciente diabético tratado farmacológicamente. Coma hipoglucémico: diagnóstico, clínica y tratamiento.

20. Diabetes Mellitus V.

Microangiopatía diabética: etiopatogenia; consecuencias del control metabólico.

Retinopatía diabética y otras complicaciones oculares de la diabetes.

Nefropatía diabética y otras alteraciones renales en el paciente con diabetes. Hipertensión arterial en el paciente con DM-I. Microalbuminuria y riesgo cardiovascular. Insuficiencia renal. Trasplante renal y pancreático.

21. Diabetes Mellitus VI.

Síndromes de neuropatía diabética: clasificación, patogenia. Polineuropatía periférica: clínica, exploración, diagnóstico, tratamiento. Neuropatía oculomotora. Neuropatías por atrapamiento (nervios mediano, cubital, peroneo). Neuropatía autónoma gastrointestinal, cardiovascular, vesical, disfunción eréctil (manifestaciones clínicas, exploraciones diagnósticas, tratamiento).
Disfunción

pupilar. Disfunción sudomotora. Dermopatías en el paciente con diabetes: clasificación, patogenia, clínica, tratamiento.

Pie diabético.

22. Hipoglucemias

Mecanismos patogénicos. Clínica general. Clasificación de los síndromes hipoglucémicos.

Hipoglucemia de ayuno: insuficiencia endorina, enfermedades diversas, fármacos, defectos enzimáticos, hiperinsulinismo endógeno, autoinmunidad, neoplásias extrapancreáticas, hipoglucemia de la infancia. Hipoglucemia postprandial o reactiva: causas, pseudohipoglucemia.

Evaluación diagnóstica. Tratamiento.

23. Dislipidemias

Clasificación de las dislipidemias. Evaluación del paciente con alteración del metabolismo de las lipoproteínas. Hipolipoproteinemias alteraciones de la Apo B, descenso de HDL.

Hipercolesterolemias primarias (Fenotipo IIa): hipercolesterolemia familiar, defecto familiar de Apo B-100, hipercolesterolemia poligénica. Hipertrigliceridemia aislada (fenotipos IV, I, V).

Hiperlipidemia mixta (fenotipos IIb y III). Tratamiento de las hiperlipoproteinemias.

III. ENFERMEDADES DE LA NUTRICION.

24. Nutrición Clínica I.

Requerimientos nutricionales: concepto, cálculo de requerimientos fisiológicos.

Recomendaciones dietéticas: de energía, proteínas, hidratos de carbono, fibra dietética, lípidos, vitaminas y minerales, tablas de ingestas recomendadas. *Evaluación nutricional*. Encuesta alimentaria. Medidas antropométricas. Evaluación bioquímica. Evaluación clínica. Nutrición en situaciones especiales.

Malnutrición. Concepto. Clasificación. Patogenia. Fisiopatología. Clínica. Tratamiento.

Nutrición clínica y errores innatos del metabolismo: galactosemia, glucogenosis hepática, fenilcetonuria, enfermedad de la orina con olor a jarabe de arce, leucinosi, homocistinuria.

Nutrición del anciano. Evaluación nutricional al ingreso hospitalario.

25. Nutrición Clínica II.

Trastornos del comportamiento alimentario. Clasificación y Epidemiología. Anorexia

Nerviosa: etiopatogenia, manifestaciones clínicas, diagnóstico, diagnóstico diferencial,

tratamiento (psicoterápico, nutricional), evolución y pronóstico. Bulimia nerviosa:

etiopatogenia, manifestaciones clínicas, diagnóstico, tratamiento, evolución y pronóstico.

Obesidad. Concepto. Etiopatogenia. Fisiopatología. Diagnóstico. Evaluación del paciente obeso.

Tratamiento: dietoterapia, fármacos, psicoterapia. Cirugía de la obesidad. Valoración quirúrgica

de l'obesitat mòrbida. Indicacions i contraindicacions. Fonaments del tractament quirúrgic de

l'obesitat mòrbida, Aspectes històrics. Tècniques quirúrgiques més freqüents. By-pass gàstric.

Conseqüències ponderals i metabòliques del tractament quirúrgic de l'obesitat mòrbida.

Seminaris

1. Evaluación clínica del nódulo tiroideo.

2. Nutrición artificial: oral, enteral y parenteral. Indicaciones

3. Preoperatori en cirugía endocrina. Hipertiroidismo. Feocromocitoma. Obesitat mòrbida.

4. Postoperatori en cirugía endocrina. Hipocalcemia post-tiroidectomia i post-paratiroidectomia.

Tractament substitutiu post-extirpació de les glàndules endocrines.

Bibliografía

1. Couldwell WT, Simard MF, Weiss MH, Norton JA. Hipofisis y suprarrenal. En Schwartz S.I.

Principios de cirugía. Mc Graw-Hill-Interamericana. Sèptima edició espanyola 2000; 1717-1766

2. Saaler GP, Clark OH, Heeden JA, Farley DR. Tiroides y paratiroides. En Schwartz S.I.

Principios de cirugía. Mc Graw-Hill-Interamericana. Sèptima edició espanyola 2000; 1767-1822

3. Pories WJ. Valoración quirúrgica de la obesidad mòrbida. En Sabiston DC Tratado de Patología

- Quirúgica. McGraw-Hill-Interamericana XV edició espanyola 1999;998-1012
4. Cirugía. Fundamentos y opciones técnicas. C. Pera. Tomo II/1. Masson. Barcelona 1996
 5. Textbook of Endocrine Surgery. Orlo H. Clark and Quan-Young Duh. Saunders 1997
 6. Management of Endocrine neoplasias. Surgical Oncology Clinics of North America. October 1998

PROGRAMA DE MALALTIES DE LA MAMA

CLASSES TEÒRIQUES: 3

PRÀCTIQUES: PRÀCTICA CLÍNICA

Classes teòriques:

1. Patologia benigna

Anatomia i embriologia de la mama

Patologia inflamatòria i infecciosa. Mastitis

Malaltia fibroquística. Quistes de mama

Fibroadenoma

Ectasia ductal

Necrosis grassa

Tumor Filodes

Papiloma ductal

2. Patologia maligna

Carcinoma de mama

Incidència

Etiologia

Formes de presentació

Història natural

Estratègia diagnòstica

Estadiatge

Bases del tractament quirúrgic

3. Tractament oncològic del càncer de mama

Tractament hormonal

Quimioteràpia

Radioteràpia

Seguiment

Pronòstic

Bibliografia

Brand IK y cols. Mama. en Schwartz S.I. Principios de cirugía. Mc Graw-Hill Editores. Sèptima edició espanyola 1999; 581-650.